

Научна критика и полемика

Discussion and Polemics

DOI: 10.2298/GEI1202241R

Драгана Радојичић, *Дијалози за трпезом, антрополошка монографија о култури исхране*

Београд: Службени гласник и Етнографски институт САНУ, 2012.

У суиздаваштву Етнографског института САНУ и Службеног гласника, из штампе је изашла монографија др Драгана Радојичић, под насловом *Дијалози за трпезом, антрополошка монографија о култури исхране*. Вредан и обиман корпус монографија, монографских студија и ауторских чланака Драгана Радојичић, настао као резултат вишедеценијских теренских и архивских истраживања на пољу материјалне културе, добио је тако свој нови, значајан прилог.

Комплексност монографије оличена је у ширини и обиму систематизоване грађе и распону тема које су у њој обрађене. Већ у *Пројекцију* сакупљене мисли, изреке и пословице о храни уводе читаоца *in medias res*, наговештавајући чврстину повезаности људског живота и хране, што ће бити детаљно истражено на наредним страницама. *Белешке уз јутарњу кафу*, лирски и личан увод, осветљавају најдубље мотиве др Радојичић да резултате својих промишљања и истраживања понуди на увид стручној и културној јавности. Након ова два уводна, следи седам поглавља која чине централни део монографије: I. *Антропологија исхране – зашто храна;*

II. *Путеви хране и културни идентитет*; III. *Етнологија исхране – чије је ово јело*; IV. *Медији у служби глобалне кухиње*; V. *Кувари, кувари – антропологија кулинарства*; VI. *Медитеран – укуси, записи и сећања* и VII. *Након феиште*. Веома драгоцене делови етнографских, културолошких, филолошких, лексикографских и других истраживања нашли су своје место у *Прилозима – Рецепти од Боке* и *Ријечи од кужине* (кулинарско-терминолошки речник).

Пројекцију као нека врста темеља стоји на почетку *Дијалога* и нуди читаоцу пажљиво одабран мозаик изрека и пословица мудрих људи, потеклих из разних култура и времена. Иако говоре о храни, њихово је значење многоструко, то су "мале химне и слатком и горком животу, упутства и рецепти које је зготовило вековно људско искуство" — од Платона до Сенекe, од Аристотела до Хорација. Логичан његов наставак јесу *Белешке уз јутарњу кафу*, који освртом у прошлост показује генезу настанка *Дијалога за трпезом* и тумачи основне мотиве ауторке да њен дугогодишњи рад на антрополошким истраживањима (ис)хране добије свој израз у овој

монографији. Осврт враћа читаоца у 1976. годину, када је, како истиче Д. Радојичић, заједно са професорком Ђурђицом Петровић почела да сакупља списе и записе о храни и јелима, са намером да од њих начини студију о култури исхране у Боки которској од XVIII до XX века. Обиман материјал годинама се множио и гранао, те је надрастао почетну амбицију. Када је свест о важности прикупљене грађе надвладала све тешкоће, настала је књига која нуди одговоре на нека од најважнијих питања о култури исхране и, уједно, поставља нова, она на која ће савремени истраживачи у будућем времену понудити одговоре.

Разлози за настанак ове књиге оличени су и у чињеници да истраживања културе исхране у нашој науци нису ни довољно заступљена ни студиозно обрађена тема, с обзиром на њен значај за друштвену актуелност и, још више, за бројне релевантне културолошке и етнолошко-антрополошке феномене. У ставу ауторке о томе да се резултати овог и будућих систематичних истраживања могу применити у решавању несумњиво важних друштвених питања – као што су развој туризма, пласирање културног идентитета одређеног народа путем исхране, развој пољопривреде, подстицање тенденција за производњу органски гајене хране ради стварања еколошки здраве животне средине, што је од изразитог утицаја на побољшање општег здравственог стања становништва, док би исходи таквих, доследно спровођених истраживања били примењиви у пракси и економски утемељени – такође се садрже разлози настанка ове монографије.

Карактер истраживања др Радојичић је, у овом случају – превасходно теоријски, са циљем "да на једном месту што документованије укаже на читав низ различитих могућих присту-

па култури исхране, пре свега када је реч о српској култури." То не значи да су наши простори једино исходиште ових истраживања. Напротив, у првом поглављу *Антропологија исхране* истиче се важност антрополошких истраживања исхране – тог "тоталног културног феномена", који заинтересованом читаоцу говори о исхрани као елементу разних културних идентитета (културни, етнички, класни, религијски, лични); у другом – *Путеви хране и културни идентитет*, фокус је управо на односу "културе света", чијом су парадигмом од краја XIX века теоретичари сматрали Олимпијске игре (прве модерне одржане 1896 у Атини), и културе хране. Ширину обрађених тема илуструју и поднаслови који упућују на богатство презентоване грађе (пример из другог поглавља): *Култура света и култура хране; Храна и идентитет; Приче о хлебу насушном; Леп дарак божји; Најлепши од отрова; Жежено вино и друге жеље; Кафа и цигарете; Путеви зачина; Светске кухиње.*

Монографија се наставља промишљањима о балканској и српској кухињи (поглавље *Етнологија исхране – чије је ово јело*), у којима ауторка указује на чињеницу да је прилично тешко открити порекло неког јела и растумачити измешане путеве хране, нарочито на просторима где се преплићу бројни културни утицаји (као што је Балканско полуострво), и закључује да балканска кухиња представља типичан пример регионалне кухиње, настале услед различитих утицаја. У четвртном поглављу – *Медији у служби глобалне кухиње*, др Радојичић истражује важност електронских и штампаних медија, посебно телевизије и интернета, у формирању културе исхране нашег времена, уз упечатљив приказ начина на који медији и издавачка индустрија задово-

љавају потребе тржишта: од телевизијских куварских *звезда*, које популарношћу надмашују оне из области класичне "индустрије забаве", до публиковања куварâ који неретко стичу статус бестселера. Овом феномену је посвећено и наредно поглавље, названо *Кувари, кувари – антропологија кулинарства*. У њему је представљен хронолошки пресек: од једног од најпознатијих раних куvara – *Deipnosophistai*, који је око II века пре нове ере, управо у виду дијалога, написао грчки гурман Атенеј, преко латинских колекција рецепата, куvara арапског света и европских куvara, до данашњих књига са овом тематиком, које није лако ни тематски класификовати, а камоли побројати.

Шесто поглавље *Медитеран – укуси, записи и сећања* враћа читаоца на Медитеран, иако он, као колевка Европе и знани амбијент Драгане Радојичић, провејава и кроз друге делове монографије као једна од упоришних тачака, као нека врста издана из кога су настали *Дијалози за трпезом*. Обилје података и изнетих историјских факата и резултата архивских истраживања о Боки и Медитерану (у периоду од XVIII до XX века) има несумњиву историографску и културолошку вредност, и представља подстицај за будуће истраживаче свих простора Медитерана.

Природну тематску целину са овим поглављем – назовимо је *медитеранском целином* – чине два прилога изме-

ђу којих је, композиционо смислено, смештено последње, седмо поглавље *Након феите*, са збиром изнетих анализа, али и са новим темама, превасходно значајним за антрополошки приступ култури исхране. *Прилози* представљају додатну вредност ове монографије. Први прилог, *Рецепти од Боке*, доноси ванредно занимљиву и оригиналну збирку кулинарских рецепата из Боке которске, а која представља само један мањи, али без сумње репрезентативан део рецепата које је др Радојичић сакупила истражујући прошлост свога родног града. У монографији су пренети изворно, и као такви представљају богату лексичку грађу из говора херцеговског краја и допринос ауторке да се он сачува од заборава који му прети. Тим је поводом и написан други прилог – *Ријечи од кухине*, са централном "речничком минијатуром", из које су неке од азбучним редом постројених речи "претрајале до данашњих дана" и могу се чути у свакодневном говору.

Ова монографија др Драгане Радојичић представљаће охрабрење младим етнологима и антрополозима да обогате корпус истраживања посвећен култури исхране и сродним темама. У исто време, она може бити инспиративна за истраживаче из многих области да бројне вредне архивске документе, који чекају прилику да буду објављени, представе стручној и широј културној јавности.

Владимир Рогановић